Ion BURUIANĂ

Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

UN FOLCLORIST, ETNOGRAF, PROFESOR, PUBLICIST ŞI OM DE CULTURĂ-MODEL – PETRE V. ŞTEFĂNUCĂ

A folklorist, ethnographer, professor, publicist and a highly cultivated man – Petre V. Ştefănucă

Abstract: This article is dedicated to the eminent folklorist, ethnographer, sociologist, linguist, teacher, publicist and highly cultivated man from Bessarabia of interwar period – Petre V. Ştefănucă and to his contribution to the development and the prosperity of our national science and culture of that time.

The author tries to complete the portrait and the merits of the scholar by highlighting and appreciating personally some of his works, but also by informing the reader of some less known information about the life and the activity of this noted personality.

Keywords: folklorist, ethnographer, professor, publicist, highly cultivated man, personality, patriot, citizen, Romanian Social Institute from Bessarabia, model works, dignity, talent, appreciation.

Rezumat: Articolul este consacrat eminentului folclorist, etnograf, sociolog, lingvist, pedagog, publicist şi om de cultură basarabean din perioada interbelică – Petre V. Ştefănucă şi contribuţiei lui la dezvoltarea şi propăşirea ştiinţei şi culturii noastre naţionale din acea vreme.

Autorul încearcă să completeze portretul şi meritele savantului prin evidenţierea şi aprecierea personală a unor lucrări de-ale sale, dar şi prin aducerea la cunoştinţa cititorului a unor informaţii mai puţin cunoscute din viaţa şi activitatea acestei distinse personalităţi.

Cuvinte-cheie: folclorist, etnograf, profesor, publicist, om de cultură, personalitate, patriot, om al cetăţii, Institutul Social Român din Basarabia, lucrări-model, demnitate, talent, aprecieri.

Graţie alcătuitorilor şi editorilor celor două volume „Petre V. Ştefănucă. Folclor şi tradiţii populare”,[1] a cărţilor „Petre Ştefănucă. Biobibliografie”[2] şi „Petre V. Ştefănucă. Datini şi creaţii populare”,[3] unui şir de studii şi articole în culegeri, reviste şi ziare, unor conferinţe ştiinţifice, avute loc cu ocazia împlinirii a 90, 100, 110 ani de la naşterea distinsului savant şi patriot, numele şi opera căruia până la sfârşitul anilor ’80 fusese, pe nedrept, interzise, au devenit, în sfârşit, accesibile tuturor celor interesaţi de istoria şi cultura naţională.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Pentru cei mai puțin informați în acest subiect, aducem, pe scurt, câteva din datele sale biografice.

Petre Ștefănucă s-a născut la 14 noiembrie 1906 în localitatea Ialoveni, din preajma Chișinăului.

Clasele primare le face în satul natal, cele secundare – la Liceul „Alexandru Donici" din Chișinău, iar studiile superioare – la Universitatea din Bucureşti, absolvind în anul 1932 Facultatea de Filozofie şi Litere. Întors acasă, în Basarabia, lucrează profesor de liceu la Tighina, Chişinău şi, scurt timp, la Cetatea Albă. Concomitent, se ocupă serios de cercetări ştiințifice.

Discipol îndrăgit al reputatului academician Dimitrie Gusti, începând cu anul 1931, participă foarte activ, în echipa iubitului său profesor, la cercetările sociologice din satul Cornova (azi în r. Ungheni), iar mai apoi, în cadrul Institutului Social Român din Basarabia şi, în cele din satele Iurceni (azi în r. Nisporeni), 1935, Nişcani (azi în r. Călăraşi), 1936, Copanca (azi în r. Căuşeni), 1937, Popeştii de Sus (azi în r. Drochia), 1938.

În anul 1934 este ales secretar, iar în 1939 – director al Institutului Social Român din Basarabia.

Nereuşind să se refugieze, la 9 octombrie 1940 este arestat de către organele regimului sovietic de ocupație, iar după jumătate de an de interogări şi torturi crunte, învinuit de naționalism, românofilism, antisovietism ş.a., la 13 aprilie 1941 este condamnat la moarte prin împuşcare cu confiscarea averii.

În urma unui recurs, adresat Prezidiumului Judecătoriei Supreme a republicii, pedeapsa capitală îi este înlocuită cu 10 ani de închisoare.

Moare la 12 iulie 1942, într-un lagăr de deținuți politici din R.A.S.S. Tătară.[4]

Este de menționat ca ceva greu de imaginat cruzimea organelor represive sovietice.

Din cauză că extrasul din procesul-verbal din 29 aprilie 1941 al Prezidiumului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneşti n-a ajuns în dosarul condamnatului, care, împreună cu el, fusese dus spre Siberia, P. Ştefănucă a fost căutat încă 5 ani şi 5 luni după moartea sa (până la 13 noiembrie 1947) prin toate gulagurile şi închisorile din U.R.S.S., pentru a i se aduce în aplicare pedeapsa inițială – moartea prin împuşcare[5].

Dar drama eminentului savant şi om de cultură n-avea să se termine nici cu aceasta. În anul 1949 i-au fost deportați în Siberia părinții, de unde nu s-au mai întors, iar fratele mai mic Fiodor a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică şi deportat, împreună cu soția şi cei doi copii ai săi, în regiunea Tiumen.[6]

Alt frate, Eremia, a scăpat ca prin minune numai datorită faptului că în noaptea deportării nu s-a aflat acasă.

Cele două surori – Ştefania, din Ialoveni, şi Parascovia, din Băcioi, au scăpat şi ele de deportare numai datorită faptului că purtau numele de familie al soților.

În baza decretului Preşedintelui U.R.S.S. Mihail Gorbaciov din 13 august 1990, cu privire la restabilirea în drept a victimelor represaliilor politice din anii '30-'50, Petre Ştefănucă şi toți ai săi au fost reabilitați.

Numele lui figurează în listele acestor victime pe troița din centrul Ialovenilor şi pe cea din fața Casei Uniunii Scriitorilor din Chişinău.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Ceea ce l-a consacrat la o vârstă atât de tânără (în ziua în care a fost arestat nu împlinise 34 de ani) este opera sa ştiinţifică.

După datele proprii, Petre Ştefănucă a publicat peste două sute de lucrări: studii, articole şi materiale.[7] Iată câteva din realizările sale cele mai importante: „Folclor din judeţul Lăpuşna" (1933), „Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos" (1937), „Literatura populară a satului Iurceni" (1937), „Amintiri din războiul mondial (Adunate de la soldaţii moldoveni din comuna Cornova – Orhei)" (1938) ş.a.

În floarea vârstei şi a forţelor de creaţie, P. Ştefănucă avea planuri mari pe viitor.

Pe lângă materialele culese şi publicate din satul Iurceni, el mai avea adunate din această localitate peste o sută de poveşti, pe care le pregătea să le publice. Iată ce îi scrie el la acest subiect, la 7 iunie 1938, sociologului bucureştean Anton Golopenţia:

„Timpul liber îl consacru prelucrării şi transcrierii studiului şi culegerii de basme de la Iurceni. Am adunat din acest sat peste 100 de texte de basme, unele foarte lungi, încât îmi cere transcrierea unuia câte 8-12 ore. Am transcris abia 30 de basme, până la 100 mai am. Cred că va fi cea mai bogată culegere de basme din literatura românească dacă voi avea vreodată norocul să o văd tipărită".[8]

Despre culegerea aceasta scrie într-un articol şi fostul în anul 1940 şef al Sectorului de limbă şi literatură al Institutului de Istorie, Economie, Limbă şi Literatură de pe lângă Sovietul Comisarilor Norodnici al R.S.S. Moldoveneşti, I. D. Ciobanu, sector în care fusese angajat, în calitate de cercetător ştiinţific, şi Petre Ştefănucă. „Avea adunată o colecţie bogată de poveşti, ne informează el, pe care o introdusesem în plan ca să fie definitivată până la 1 decembrie 1941".[9]

Nu se ştie ce s-a întâmplat cu acest manuscris, dar, cu multă părere de rău, el n-a mai văzut lumina tiparului. Cel mai probabil e că, din cauza evenimentelor dramatice care au urmat, el s-a pierdut.

În afară de aceasta, Petre Ştefănucă lucra şi la pregătirea unui studiu intitulat „Românii basarabeni în războiul mondial".

„Numai dintr-un sat (Cornova, jud. Orhei), scria el, am adunat, cu ocazia cercetărilor monografice conduse de dl profesor D. Gusti în anul 1931, atâtea însemnări, scrisori de pe front, amintiri, fotografii etc. încât cu greu ar încăpea într-un volum de 200-300 de pagini".[10]

Într-un post-scriptum la o scrisoare din 16 ianuarie 1939, adresată sociologului Anton Golopenţia, folcloristul şi etnograful nostru mai pomeneşte despre două studii pe care le avea în lucru: 1. „Practici magice pentru provocarea ploilor la Popeşti" şi 2. „Povestitori de basme de la Iurceni".[11]

Dintr-o scrisoare din 12 aprilie 1932, trimisă directorului revistei „Viaţa Basarabiei", dlui Pan Halippa, aflăm că tânărul cercetător lucra atunci şi la o teză de doctorat cu tema „Raporturile etnolingvistice dintre moldoveni şi neamurile conlocuitoare în Basarabia".[12]

De menţionat că cercetătorul s-a bucurat de atenţie şi apreciere chiar de la primele lucrări publicate.

Într-o recenzie la studiul său „Folclor din judeţul Lăpuşna" (Anuarul Arhivei de Folclor. – Bucureşti, 1933, p. 89-180) un autor care, nu înţelegem de ce, nu şi-a pus numele, scrie:

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

„Între cei mai asidui cercetători ai realităților vieții româneşti din Basarabia un loc de frunte ocupă d. P. V. Ştefănucă, profesor la liceul de băieți din Tighina. (…)

Cum însă folclorul basarabean este cules foarte puțin, d. Ştefănucă s-a apucat întâi să adune materialul folcloric din gura populației locale. În acest scop încă de pe când era student, în cursul vacanțelor, umbla din sat în sat, din casă în casă, strângând mărgăritarele graiului şi folclorului basarabean. (…)

Felul de muncă al dlui Ştefănucă să fie o mustrare şi totodată un îndemn pentru majoritatea tinerilor intelectuali care îşi pierd vremea trăgând mâța de coadă pe bulevarde şi prin bodegi”.[13]

O părere la fel de bună despre această lucrare o are şi un alt autor:

„P. V. Ştefănucă, în „Folclor din județul Lăpuşna”, ne dă o contribuție importantă pentru folclorul Basarabiei, puțin explorat până acum. Autorul a făcut adunarea acestui material cu multă grijă”.[14]

Într-o recenzie la o altă lucrare a savantului – „Contribuție la bibliografia studiilor şi culegerilor de folclor privitoare la românii din Basarabia şi popoarele conlocuitoare (corect ar fi: minoritățile naționale conlocuitoare – *I.B.*), publicate în ruseşte” (Anuarul Arhivei de Folclor, 1935, III, p. 177-188), autorul ei, Emil Gane, menționa:

„Bibliografia dlui P. Ştefănucă, face un mare serviciu pentru cei ce vor încerca să înceapă sistematizarea folclorului țării noastre”.[15]

Acelaşi recenzent îi apreciază apoi şi lucrarea „Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos” (1937), concluzionând: „Materialul cercetat şi forma în care este redat ne îndreptățeşte să afirmăm că autorul are o deosebită şi serioasă pregătire în domeniul literaturii folclorice”.[16]

Dar cele mai înalte aprecieri sunt date savantului şi operei lui după moartea sa.

„Petre V. Ştefănucă, scria în anul 1995 distinsul folclorist de la Bucureşti Iordan Datcu, a fost figura proeminentă a cercetărilor monografice din Basarabia primei jumătăți a secolului curent, un etnograf care a cheltuit o mare energie, care s-a consumat cu reală generozitate în ample cercetări. (…)

P. V. Ştefănucă n-a fost o promisiune, o speranță, a fost, în ciuda tinereții sale o personalitate (…), o personalitate ale cărei calități, fără îndoială, aveau să se reliefeze şi mai pregnant. Studiile tipărite erau certe garanții pentru dezvoltarea sa în viitor, care l-au impus prin rigoarea lor, prin fundamentarea lor ştiințifică, prin sobrietate şi seriozitate”.[17]

După observațiile aceluiaşi autor, „Ştefănucă este preocupat de relevarea fenomenului folcloric-etnografic din regiunile cercetate în toată complexitatea manifestărilor lui, consemnate cu deosebită rigurozitate ştiințifică. (…) Ştefănucă încadrează folclorul în viața socială a satului, acordând un spațiu larg prezentării istoriei ținutului, locuinței, tipului uman, portului, vieții religioase, vieții morale, graiului, obiceiurilor tradiționale (şezători, clăci, cumetrii, mese mari, praznice etc.) şi considerațiilor privind viața speciilor şi a formelor poetice”.[18]

O apreciere foarte înaltă îi dau savantului şi alcătuitorii şi autorii studiului introductiv, bibliografiei, comentariilor şi notelor la cele două volume „Petre V. Ştefănucă. Folclor şi tradiții populare”. – Chişinău, „Ştiința”, 1991, Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

„P. V. Ştefănucă, scriu Domniile Lor, a fost un cercetător de elită, onestitatea lui ştiinţifică fiind un model. (…) Care n-ar fi unele lacune, lucrările de colectare, pregătire şi editare întreprinse de el sunt admirabile ca nivel, ţinută ştiinţifică. Ele rămân, în multe privinţe, un model, astăzi neatins”.[19]

Tot ei îl caracterizează pe savant cu următoarele calificative: „personalitate de mare importanţă”, „savant de vocaţie”, „savant de prestigiu”, „eminent savant şi patriot” etc.[20]

Iată şi alţi termeni cu care a fost apreciat cunoscutul etnolog basarabean de către mai mulţi autori: „ilustru folclorist”, „savant talentat”, „savant de o mare cultură”;[21] „unul dintre marii noştri basarabeni, martir pentru cauza limbii, etnologiei, destinului confraţilor săi”;[22] „clasic cercetător al culturii românilor dintre Prut şi Nistru”, „clasic al folcloristicii moldoveneşti;[23] „remarcabil cercetător, cu o contribuţie originală la studiul folclorului basarabean”;[24] „eminent reprezentant, în Basarabia, al şcolii de cercetare monografică de la Bucureşti, condusă de D. Gusti”;[25] „un nume încărcat de istorie”, „distins folclorist, etnograf, sociolog, publicist şi scriitor”, „cel mai mare folclorist basarabean din acest secol”;[26] „militant pentru păstrarea tradiţiilor culturale naţionale, a limbii române în toate drepturile ei legitime”;[27] „folclorist şi etnolog de un deosebit talent, profesor de vocaţie şi organizator de cercetări monografice ale satelor din Moldova dintre Prut şi Nistru”, „mare savant şi om de omenie”, „renumit savant şi patriot”, „personalitate de primă mărime în ştiinţa şi cultura basarabeană interbelică, fecior demn al neamului şi adevărat om al cărţii”;[28] „cercetător de excepţie”.[29]

Un alt domeniu de activitate al lui P. Ştefănucă, căruia de asemenea i s-a consacrat cu toată dăruirea, a fost pedagogia. Iată ce scrie despre aceasta unul dintre foştii săi elevi de la Gimnaziul de băieţi Nr. 2 din Chişinău, doctorul în filologie Vasile Soloviov:

„Ne-a cucerit pe toţi prin vorbele alese cu tâlc, limbajul, pe cât de elegant, pe atât de împestriţat cu zicale şi „childuri”, curate nestemate.

Dar mai presus de toate ne fermeca prin darul lui de povestitor. (…) În doi ani de zile Ştefănucă ne-a oferit ocazia să asistăm la lecţii-spectacole. Clasa se transforma într-un teatru al unui actor, ba greşesc, a nenumăraţi actori. Petre Ştefănucă se încarna în toate personajele basmului povestit. Metamorfoza era fulgerătoare; gestica, intonaţia, expresivitatea, mimica lui formau un tot, o cascadă, o avalanşă care ne învăluia pe toţi cei douăzeci şi cinci de băieţi-cucuieţi, cum îi plăcea lui Ştefănucă să ne numească. (…) Au venit vremuri de grea cumpănă şi l-au dus de lângă noi pe minunatul dascăl şi povestitor. Păcat de el![30]

Despre faptul că P. Ştefănucă era un pedagog cum sunt puţini, cu mult har, suflet şi omenie, scriu şi valorificatorii şi propagatorii operei sale – dnii Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu,[31] un alt fost elev de-al său – Eugen V. Mârza[32] ş.a.

Dar cel mai bine despre înălţimea sa de cadru didactic se poate judeca după două articole de-ale sale.

În ambele el ia în dezbatere una dintre cele mai actuale şi mai importante probleme ale şcolii din Basarabia timpului său – cea a profesorului.

„Nicio reformă, scrie el în primul articol – «Din problemele şcolare. Profesorul», nu se atinge de corpul didactic. Niciunui ministru de instrucţie publică nu i-a trecut prin cap că în provinciile unite (în special în Basarabia) nu va putea să aibă o şcoală românească vie, dacă mai continuă în învăţământ atâta putregai şi atâtea fosile!

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Ce predare poți să pretinzi de la un profesor care abia bâlbâie în fraze cu aspecte de bilingvism limba română?

Ce cunoştinţe poți cere unui profesor semidoct care se miră el însuşi cum de a ajuns profesor?

Astăzi, când atâția licențiați universitari, care şi-au făcut în întregime studiile în universitățile româneşti, bine pregătiți, tineri, cu mari puteri şi vie dorință de muncă, şomează, fiindcă locurile în învățământ sunt ocupate, mai poate fi ascunsă sau amânată această problemă a profesorului din învățământul secundar?”[33]

„Viitorul este al celor tineri, atât profesori, cât şi elevi. Pe bătrâni să-i trecem să-şi trăiască în linişte bătrâneţile, iar pe cei nepregătiți să-i oprim de a mai nenoroci nişte copii”, încheie autorul.[34]

În numărul următor al revistei Ştefănucă reia tema abordată, anunțând cititorii că această problemă a fost recent discutată la o adunare generală a licențiaților universitari din Basarabia, aducând la cunoştință şi soluțiile propuse.

„Un stat trăieşte şi e puternic, scrie autorul, prin instituțiile sale. În şcoală, instituția în care se face educația viitorilor cetățeni, trebuie să fie stăpân spiritul națiunii dominante. Ce fel de românizare poate face statul român prin şcoală în Basarabia, când corpul didactic secundar din această provincie e de altă naționalitate decât a băştinaşilor şi este pregătit pentru învățământ în spiritul altei culturi decât celei româneşti? Un profesor nu trebuie să fie numai un difuzor de cultură (…), ci mai curând suflet din sufleul neamului românesc care să se apropie să înțeleagă, să îndrumeze pe elevi în tainele culturii româneşti. (…)

Într-o provincie de curând smulsă din ghearele unui neam străin care a reuşit să înstrăineze pătura intelectualilor, învățământul secundar trebuie să fie pătruns de o adâncă simțire românească nu atât prin cuprinsul programelor analitice, cât prin structura sufletească a profesorilor”.[35]

Pensionarea după 25 de ani de serviciu a corpului didactic pe care stăpânirea țarului l-a trimis ca să adâncească rusificarea băştinaşilor sau înlocuirea celor care nu ştiu româneşte prin licențiați universitari, scrie, în concluzie, autorul, „trebuie să se facă trecând peste orice sacrificii băneşti, numai pentru a salva şcoala secundară din Basarabia cât mai curând din această împotmolire culturală”.[36]

Aveau perfectă dreptate dnii Gr. Botezatu şi A. Hâncu când scriau: „Petre V. Ştefănucă nu este numai un pedagog în sensul îngust al cuvântului (profesor de liceu), ci un mare învățător al românilor din Basarabia. Umanismul lui trebuie să fie pildă pentru toți”.[37]

În afară de activitatea ştiințifică şi pedagogică, Petre Ştefănucă a demonstrat că este şi un foarte bun publicist.

Îşi începe această activitate odată cu cea ştiințifică, încă în anii studenției.

A colaborat activ la mai multe publicații, luând în dezbatere diverse probleme de actualitate şi interes public, nădăjduind ca prin cele scrise să contribuie întrucâtva la unele schimbări, la mersul lucrurilor în mai bine.

De remarcat şi aici înălțimea şi curățenia sa morală, inteligența, poziția civică fermă, obiectivă, critică, constructivă, progresistă, patriotică, corectă; dorința de normalitate, de a-şi vedea țara cu mai puține probleme, mai demnă, mai frumoasă, mai prosperă.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

A apreciat şi încurajat tot ce a meritat un cuvânt de bine, a criticat tot ce a fost rău, urât, nedrept. Mărturie în acest sens ne sunt următoarele sale articole: „Muncitori agricoli basarabeni în Dobrogea", „Relaţiile dintre moldoveni şi ruşi", „Foamete şi pomană naţională", „Criterii pentru descoperirea naţionalităţii", „Secte şi agitaţii stilistice", „Nomadism social", „Românii din Basarabia în războiul ruso-japonez din 1904,"[38] „Satele din Basarabia, zăgaz contra înstrăinării ruseşti"[39] ş.a.

De o valoare aparte prin mesajul lor sunt, în opinia noastră, articolele sale „Rânduiala" şi „Suprimarea presei ruseşti din Basarabia".

Salutând apariţia uneia dintre cele mai însemnate şi mai atrăgătoare publicaţii apărute în ultimul timp, în primul articol autorul scrie:

„Revista «Rânduiala» pleacă la drum cu gândul de a duce o «rânduială» în cultura românească. Acest drum lung începe cu cunoaşterea realităţilor româneşti.

Toţi colaboratorii revistei sunt cercetători ai realităţilor sociale româneşti şi majoritatea dintre ei fac parte din şcoala de cercetări monografice a dlui profesor D. Gusti. Gândul şi fapta purtată de revista «Rânduiala» sunt curat româneşti fiindcă întreg cercul de colaboratori nu cuprinde nici un nume care ar veni cu o simţire străină celei româneşti. Lucru rar în revuistica românească fiindcă peste tot au pătruns paraziţii simţirii româneşti care nu fac altceva decât să întunece cerul limpede al scrisului românesc".[40]

Cel de-al doilea articol menţionat a fost scris în legătură cu faptul că după 20 de ani de la Unire presa rusească din Basarabia, care în decursul a două decenii a semănat împotriva statului român multă ură, a fost, în sfârşit, suprimată.

„Statul român trebuia să vină odată cu o masură prin care să-şi impună autoritatea şi să-şi salveze prestigiul. Măsura însă a venit târziu şi de această întârziere, consideră autorul, suntem vinovaţi, în primul rând, noi, românii basarabeni".[41] Şi se aduc argumente.

„Gazetele ruseşti, continuă publicistul, n-au dispărut cu totul: au mai rămas «Naşa Reci» şi «Molva». Se va mări tirajul acestora şi măsura guvernului nu-şi va atinge scopul.

Atâta timp cât lipseşte instinctul de conservare naţională şi conştiinţa de a-ţi desăvârşi cultura mai întâi în limba românească, toate măsurile de suprimare nu-şi vor putea atinge în întregime ţinta. Deosebit de aceasta, suprimând ziarele ruseşti şi interzicând de a se mai vorbi ruseşte în instituţii publice, n-am reuşit să întronăm cultura românească în locul culturii ruseşti. Trebuie să creăm un climat cultural românesc cât mai viu, fie prin biblioteci bogate şi ştiinţific organizate, fie prin editarea de ziare şi reviste cu un nivel cultural şi ştiinţific cât mai ridicat".[42]

Un interes deosebit prezintă şi fulminantul său articol „Tragedia tineretului de la margine de ţară", publicat în nr. 3/1 septembrie 1933 în mai puţin cunoscuta publicaţie „Fapta" – organ al Asociaţiei Generale a licenţiaţilor Universitari din România.

Articolul este un strigăt disperat de durere pentru situaţia catastrofală a „universitarilor" din Basarabia, care „găsesc peste tot porţile închise"…

Chiar dacă stăpânirea de un veac a Rusului asupra Basarabiei a încremenit naşterea şi dezvoltarea tuturor instituţiilor de cultură românească, „licenţiaţilor în limba română şi istorie" nu li se găseşte nicio întrebuinţare în oraşele basarabene şi sunt trimişi agenţi de percepţie, secretari comunali, fiindcă mintea schilodită a politicianului puternic al zilei nu ştie să le dea de lucru la organizarea bibliotecilor şi instituţiilor culturale".

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Tot aici P. Ştefănucă deplânge şi soarta gazetarului român, scriind cu durere: „În oraşul cu şapte cotidiene ruseşti şi evreieşti, stăpânirea politicianismului de după unire n-a scos şi n-a susţinut decât acele gazete româneşti, care-i apărau guvernarea de ignoranţă şi de furt. Personalul acestor redacţii e compus completamente de oameni străini de neamul nostru, ce vând obişnuit scrisul la tarabă ca pe orice marfă. (…)

Gazetarii români n-au ce căuta în aceste redacţii. Orice cale de activitate intelectuală este exclusă pentru românii înzestraţi cu tărie de caracter şi suflet neîntinat”.[43]

O analiză succintă a publicisticii sale se face în ediția „Petre V. Ştefănucă. Folclor şi tradiţii populare”. Vol. I, Chişinău, „Ştiința”, 1991, p. 46-52.

Dar, după cum sublinia cercetătoarea Sanda Golopenția Eretescu, Petre Ştefănucă a fost „mai presus de toate, un intelectual puţin obişnuit”.[44] Despre calitatea sa de mare intelectual ne vorbesc faptele sale.

În tot ce a făcut a fost condus întotdeauna numai de gânduri frumoase. A fost un aprig luptător pentru dezvoltare şi propăşire, un caracter cu multă demnitate, onest, corect, responsabil, un dârz apărător al adevărului, indiferent de conjunctura politică. Iată, de exemplu, ce scrie soția sa, Nina Ştefănucă, despre poziția lui în problema limbii materne chiar şi după invazia în 1940 a trupelor sovietice în Basarabia:

„El, care era specialist în acest domeniu, a cerut insistent păstrarea alfabetului latin şi a limbii corecte româneşti. În această chestiune a luptat cu o înverşunare şi cu un curaj fără precedent, arătând cu argumente ştiinţifice şi de folclor că numai limba română este limba adevărată a locuitorilor din Basarabia”.[45]

Cu unele amănunte la acest subiect vine mai apoi şi fratele mai mic al savantului, Eremia Ştefănucă, fost director al şcolii din s. Ţipala, r. Ialoveni. Iată ce spune Domnia Sa:

„Petre Ştefănucă a fost inclus în componența unui colectiv de 7 autori al unui prim manual de limbă moldovenească pentru şcolile Basarabiei. Dintre toţi doar fratele meu era basarabean. Ceilalţi 6 erau «lingvişti» de dincolo de Nistru. Petre Ştefănucă insista ca limba moldovenească să-şi păstreze alfabetul latin. I. D. Ciobanu nu mai găsea argumente şi atunci, în locul acestora, cum se proceda pe atunci, Ştefănucă a fost arestat.

A fost trimis la moarte pentru că se certase cu «marele lingvist» Ion D. Ciobanu”.[46]

Impresionat de ținuta plină de demnitate, tărie şi curaj a savantului nostru, în 2005 ziaristul german Andreas Saurer scria: „Limba moldovenească şi limba română sunt una şi aceeaşi limbă. De la acest simplu adevăr el nu a deviat o iotă în faţa judecăţii, privindu-şi drept în ochi propria moarte”.[47]

Acesta a fost preţul pe care l-a plătit pentru poziția sa „luminatul intelectual basarabean”.[48]

Curăţenia morală, caracterul de care a dat dovadă la procesul de judecată, sfidându-şi călăii prin refuzul de a răspunde la întrebările lor în limba rusă, l-au făcut pe alt mare basarabean, acad. Ştefan Ciobanu, să-l aprecieze la maximum: „Modestul profesor, ieşit din sânul românimii basarabene, a dispărut ca un erou”.[49]

Profund îndurerată de soarta tragică a fostului coleg de breaslă, folclorista Tatiana Găluşcă îl considera pe Petre Ştefănucă un simbol. Ea era de părerea că „Fiul mazilului

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Vasile Ştefănucă din Ialoveni – Lăpuşna a întruchipat dârzenia şi puterea de rezistenţă a strămoşilor din toate vremurile. (…)

Câte n-ar fi făcut acest om minunat, care cunoştea atât de bine viaţa satului basarabean, dacă nu venea tragedia neamului din 1940”[50], regreta ea.

Informaţii preţioase, care completează portretul savantului, profesorului, cetăţeanului şi omului Petre Ştefănucă se conţin şi în amintirile şi referinţele la el ale unor rude, prieteni, cunoscuţi.

Luând cuvântul la o conferinţă ştiinţifică consacrată folcloristului, pe lângă o serie de date interesante din biografia acestuia, fratele său, Eremia Ştefănucă, a evidenţiat şi unele trăsături de caracter ale lui Petre: „voinţă puternică, hotărârea, dorinţa de a se afirma, memoria deosebită” ş.a.[51]

Despre fratele său la procesul de judecată, avut loc după aproape jumătate de an din ziua arestării, purtat din celulă în celulă, supus la cele mai mari torturi, îşi aminteşte şi sora sa, Ştefania Budeanu:

„Am fost chemaţi la judecată. (…) Mama, când l-a văzut pe Petrea cât era de slab, nebărbierit, chinuit, pe loc a leşinat. Nu mai ştiu despre ce l-au întrebat judecătorii, că eu nu prea ştiam limba rusă. Îmi aduc aminte că-i tot spuneau „Contra”, adică că era contra ruşilor şi pentru români. El le răspundea în moldoveneşte, lucru care amarnic nu le plăcea judecătorilor ceia”.[52]

Cu unele date din viaţa şi activitatea savantului vine şi nepotul său, pedagogul-pensionar Mihail Ştefănucă:

„Se bucura de autoritate şi respect în mijlocul administraţiei din Chişinău şi din Basarabia.

La insistenţa dânsului, în s. Ialoveni a fost construit primul drum de piatră, o şcoală începătoare, o bibliotecă sătească, o baie comunală etc.

Petre Ştefănucă rămâne a fi cea mai de vază personalitate pe care a dat-o ţării localitatea Ialoveni”.[53]

De la folclorista Tatiana Găluşcă mai aflăm că P. Ştefănucă „era un om cu sentimente de dragoste profundă pentru ţărani”.[54]

Având în vedere că despre vestitul nostru înaintaş încă nu s-a descoperit şi nu s-a spus totul, considerăm demne de atenţie şi interes orice informaţii veridice referitoare la el. În rândul acestora se înscriu şi observaţiile ce urmează:

„De câte ori te duceai la Institutul Social, întâlneai un tânăr, foarte activ, mereu cu un morman de material folcloric, mereu între cărţi şi reviste etnografice. Era tânărul profesor de limba română P. Ştefănucă, autor de lucrări folclorice, publicate în Anuarul Arhivei de Folclor a Academiei Române şi în alte publicaţiuni mari. (…) Era o figură a generaţiei tinere, mult promiţătoare”.[55]

Importante şi unice în felul lor ni se par şi însemnările preotului şi cercetătorului Paul Mihail:

„Era fecior de agricultor din s. Ialoveni, jud. Lăpuşna, bărbat tânăr, de statură mijlocie, cu frunte înaltă lobată şi părul început de pleşuv, ochi căprui puternici. Se purta cu capul gol, bluză fără guler, cu pieptul ieşit, iar mâinile le ţinea spre spate. Vorbea tare şi zâmbea fiecăruia. (…) Era un om credincios şi vorbea totdeauna foarte îngrijit”.[56]

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

Recapitulând cele expuse, subscriem şi noi la cuvintele dlor Gr. Botezatu şi A. Hâncu, că opera lui Petre Ştefănucă nu este numai rezultatul unei munci admirabile, ea este o sursă de educaţie în spiritul atitudinii cetăţeneşti faţă de moştenirea culturală a românilor de pretutindeni, o sursă de a ne învăţa cum să fim cetăţeni şi patrioţi”.[57]

În acest sens, pentru cititorul avizat, este absolut de neînţeles cum de o personalitate de aşa valoare lipseşte în cele 10 volume cu titlul „Basarabia necunoscută” (1993-2015) ale scriitorului şi cercetătorului Iurie Colesnic, în timp ce nume mai puţin merituoase sau chiar obscure în comparaţie cu strălucitul nostru om de ştiinţă, pedagog, publicist, patriot etc. sunt prezente şi elogiate în ele.

Ce e drept, despre Petre Ştefănucă se vorbeşte în altă carte a dlui Colesnic – „Timp şi istorie”. – Chişinău: „Grafema Libris”, 2011, p. 350-360, dar aceasta nu corectează greşeala, căci, după cum remarcă însuşi autorul, „Noi conturăm doar o singură faţetă din biografia de creaţie a acestei personalităţi – colaborarea la „Viaţa Basarabiei”.[58] Este regretabil că şi aici, în opinia noastră, istoricul literar a făcut-o neinspirat.

Menţionăm că, pe bună dreptate, numele lui P. Ştefănucă este inclus în „Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia”. – Chişinău: „Prut Internaţional, 2007, p. 431-432. – Ediţia a 2-a: Chişinău: „Prut Internaţional”, 2010, p. 514-516; „Dicţionarul general al literaturii române”. – Bucureşti, Editura „Univers Enciclopedic”, 2007, p. 602; Denis Roşca „Cartea de aur a Basarabiei şi a Republicii Moldova”. – Chişinău: „Pontos”, 2016, p. 549 şi în alte lucrări.

Numele lui îl poartă liceul teoretic, biblioteca publică orăşenească şi o stradă din Ialoveni.

Pentru tot ce a reuşit să realizeze în scurta sa viaţă, acest talent viguros va rămâne şi peste ani o mândrie a neamului nostru. Iar „cei care se vor apleca asupra paginilor scrise de folcloristul şi sociologul Ştefănucă le vor descoperi neaşteptat de actuale şi de pline de învăţăminte”.[59]

Referinţe bibliografice

1. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* În două volume. Alcăt., studiu introd., bibliografie, comentarii şi note de Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu. Chişinău: „Ştiinţa”, 1991.

2. Petre Ştefănucă. *Biobibliografie*. Alcăt.: Sofia Muşat, Larisa Petcu. Chişinău: „Elena V. I.”, 2006.

3. Petre V. Ştefănucă. *Datini şi creaţii populare.* Studiu introd., note şi comentarii: Grigore Botezatu. Chişinău: „Ştiinţa”, 2008.

4. Mai amănunţit despre drama socială a lui P. Ştefănucă a se vedea studiile introd., cât şi alte materiale din cărţile citate la începutul acestui articol.

5. Grigore Botezatu. *Din corespondenţa inedită a prof. Petre V. Ştefănucă* // „Revista de etnologie”, 1997, Nr. 1(2), p. 136.

6. *Cartea memoriei.* Vol. 2. Chişinău: „Ştiinţa”, 2001, p. 438.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

7. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. I. Chişinău: „Ştiinţa”, 1991, p. 36.

8. Petre Ştefănucă. *Biobibliografie* ..., p. 57.

9. Ion D. Ciobanu. *Două nume – două destine* // „Literatura şi arta”, 25 iunie 1987, p. 2.

10. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. 2. Chişinău: „Ştiinţa”, 1991, p. 133.

11. Petre Ştefănucă. *Biobibliografie* ..., p. 59.

12. Ibidem, p. 68.

13. „Viaţa Basarabiei”, 1934, Nr. 4, p. 63.

14. Sever Pop. *Dări de seamă* // „Ţara Bârsei”, 1934, Nr. 4, p. 375.

15. „Viaţa Basarabiei”, 1936, Nr. 1, p. 62.

16. „Viaţa Basarabiei”, 1938, Nr. 1-2, p. 123.

17. Iordan Datcu. *Un etnograf clasic: Petre V. Ştefănucă* // „Revista de etnologie”, 1995, Nr. 1, p. 53.

18. I. Datcu., S. C. Stroescu. *Dicţionarul folcloriştilor. Folclorul literar românesc*. Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 419.

19. Grigore Botezatu şi Andrei Hâncu. *Folcloristul şi etnograful Petre Ştefănucă* // Petre Ştefănucă: Biobibliografie …, p. 24, 25.

20. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. 1, p. 6, 28, 35, 57.

21. I. D. Ciobanu. *Cuvânt despre Petre Ştefănucă* // „Limba şi literatura moldovenească”, 1989, Nr. 1, p. 52, 53.

22. Andrei Hropotinschi. *Numai limba română este limba adevărată a locuitorilor din Basarabia* // „Materna”, 1993, Nr. 5-6, p. 13.

23. Iordan Datcu. *Un etnograf clasic: Petre V. Ştefănucă*, p. 53, 54.

24. Mihai Cimpoi. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia.* Chişinău: „ARC”, 1997, p. 291.

25. Iordan Datcu. *Dicţionarul etnologilor românii.* Bucureşti, Editura „Saeculum”, 1998, p. 242.

26. Nicolae Dabija. *Generaţia de sacrificiu* // „Literatura şi arta, 13 iulie 2000, p. 1.

27. Anatol Eremia. *Nume comemorative* // „Ţara”, 29 februarie 2000, p. 4.

28. Ion Madan. *Omagiu bibliologului Petre Ştefănucă* // Studia Universitatis, 2007, Nr. 4, p. 272, 273.

29. Grigore Botezatu. *Petre Ştefănucă. Datini şi creaţii populare*, p. 27.

30. Vasile Soloviov. *Petre Ştefănucă* // „Limba şi literatura moldovenească”, 1989, Nr. 1, p. 55.

31. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. I, p. 8.

32. Eugen V. Mârza. *Folcloristul Petre V. Ştefănucă – o victimă a stalinismului* // „Memoria”, 2000, Nr. 3-4, p. 91.

33. „Viaţa Basarabiei”, 1934, Nr. 3, p. 53.

34. Tot acolo, p. 53.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)

35. „Viaţa Basarabiei”, 1934, Nr. 4, p. 58.

36. Ibidem, p. 58.

37. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. 1, p. 58.

38. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. 2, p. 282-296, 307-311, 334-336, 336-340, 344-345, 346-347, 373-378.

39. Iordan Datcu. *Etnologul basarabean Petre V. Ştefănucă în pagini necunoscute* // „Philologia”, 2013, Nr. 1-2, p 44-46.

40. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. 2, p. 332.

41. Ibidem, p. 386.

42. Tot acolo, p. 387.

43. Alexandru Nour. *Petre Ştefănucă la „Fapta”* // „Revista de etnologie”, 1997, nr. 1(2), p. 156.

44. Sanda Golopenţia-Eretescu. *Iată cum am pierdut un savant de o mare cultură* // Petre Ştefănucă. Biobibliografie, p. 19.

45. Nina Ştefănucă. *Memoriu asupra situaţiei soţului meu, fost profesor de limba română şi director al Institutului Social Român din Basarabia, referitor la activitatea sa sub ocupaţia comunistă* // Petre Ştefănucă. Biobibliografie, p. 6.

46. Nicolae Dabija. *Op. cit.*, p. 1.

47. Andreas Saurer. *Cercetător de pasiune* // Petre Ştefănucă. Biobibliografie, p. 28.

48. Alexandru Nour. *Op. cit.*, p. 156.

49. Ştefan Ciobanu. *Petre Ştefănucă* // Petre Ştefănucă. Biobibliografie, p. 6.

50. Tatiana Găluşcă. *Petre Ştefănucă – un simbol* // Petre Ştefănucă. Biobibliografie, p. 32, 33.

51. Efim Junghietu. *Conferinţa ştiinţifică dedicată folcloristului Petre V. Ştefănucă* // „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”, 1992, Nr. 2, p. 104.

52. „Parcă-l văd la judecată”. De vorbă cu mătuşa Stepanida Budeanu, în vârstă de 83 de ani, sora de sânge a folcloristului P. Ştefănucă // „Baştina”, 24 septembrie 1993, p. 3.

53. Mihail Ştefănucă. *Petre Ştefănucă: 91 de ani de la naştere* // „Baştina”, 1 noiembrie 1997, p. 5.

54. Tatiana Găluşcă. *Op. cit.*, p. 34.

55. Iosif E. Naghiu. *Chişinăul de ieri* // „Viaţa Basarabiei”, 1943, Nr. 9-10, p. 66-67.

56. Preot dr. Paul Mihail. *Profesorul Petre Ştefănucă* // Imagini şi permanenţe în etnologia românească. Chişinău: „Ştiinţa”, 1992, p. 273, 277.

57. Petre V. Ştefănucă. *Folclor şi tradiţii populare.* Vol. I, p. 57-58.

58. Iurie Colesnic. *Timp şi istorie. Autori de la „Viaţa Basarabiei”.* Chişinău: „Grafema Libris”, 2011, p. 359.

59. Sanda-Golopenţia Eretescu. *Op. cit.*, p. 20.

BDD-A27575 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:32 UTC)